

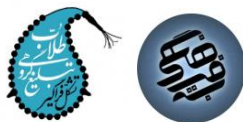
منبر مکتوب با موضوع :

شمه ای از مقام مقدس مادر

سخن را با این شعر آغاز می کنم :
آن چنان بالاست ارج و احترام مادران
گر به دقت بنگری هر روز، روز مادر است
در میان گل واژه ها کم تر واژه ای را می یابیم که زیباتر، مقدس تر و عمیق تر از گل واژه ((مادر))
باشد، روز ولادت حضرت زهرا (س) (روز بیستم جمادی الثانی) را به عنوان روز زن و روز مادر
برگزیده اند، تا انسان ها در این روز نهایت تشکر و سپاس خود را به پیشگاه اقدس مادر ابراز نمایند،
به راستی چه گزینش زیبا و معنی داری، چرا که حضرت زهرا (س) یگانه یادگار پیامبر اسلام (ص)
همان گونه که در همه ابعاد انسانی الگو است، در زمینه ((مادری)) نیز الگو است. او مادر حسن،
حسین (ع) دو امام معصوم، و دو اختر فروزان آسمان ولایت، و دو نمونه عالی انسانیت است. او مادر
زینب و ام کلثوم (س) دو بانوی قهرمان و ارزشمند، و دو انسان والا و جهادگر، در همه عرصه های
زندگی است، از این رو، در این گفتار برآنیم نظر شمارا به شمه ای از مقام اقدس مادر از دیدگاه اسلام
جلب کنیم .

مساله حق شناسی و حسن عهد

خصلت حق شناسی و نیک نگه داشتن خاطرات شایسته گذشته، از ارزش های بسیار والا از دیدگاه
عقل و فطرت بوده، و از اصول زیبایی ها و شکوه عظیم انسانیت می باشد. انسان ارجمند، انسانی

است که حق شناس، وفادار، هم‌دل، سپاسگزار و جبران‌کننده زحماتی که دیگران در مورد او نموده‌اند باشد چنین انسانی در پیشگاه خداوند، بسیار ارجمند است. و این يك موضوع قطعی است که نه تنها در اسلام، بلکه در میان همه ادیان و مکاتب آسمانی همین گونه است.

امام صادق (ع) فرمود: حضرت موسی (ع) مشغول مناجات و راز و نیاز با خدا بود، در این هنگام مردی را در سایه عرش خدا دید، عرض کرد: ((خدایا! این مرد کیست که او را در جایگاه عظیم در سایه عرش خودت جای داده‌ای؟)) خداوند فرمود: ((هذا کان باراً بوالديه....)) (۱) این شخصی است که به پدر و مادرش نیکی کرده است ((.))

مسأله حق‌شناسی نسبت به پدر و مادر، در قرآن چنین بیان شده است: ((و وصینا الانسان بوالديه حملته امه وهنا علی وهن و فصاله فی عامین ان اشکر لی و لوالدیک؛ (۳) ما به انسان در مورد پدر و مادر سفارش (به نیکی) کردیم، مادرش او را با ناتوانی روی ناتوانی حمل کرد (به هنگام بارداری هر روز، رنج و ناراحتی تازه‌ای را متحمل می‌شد) و دوران شیرخوارگی او در دو سال پایان می‌یابد (آری به او وصیت کردیم) که برای من و پدر و مادرش شکر به جای آور ((.))

یعنی مادری که آن همه رنج دوران حمل و شیرخوارگی فرزند را دیده، باید حق او را شناخت، و به پاس زحمات او به او احترام و نیکی کرد و از او سپاس‌گزاری نمود.

جالب این که در این آیه، سپاس‌گزاری از پدر و مادر، در کنار ستایش از خدا قرار گرفته و خداوند به صورت فرمان اعلام می‌کند که قطعاً باید این قدردانی (با قلب و زبان و عمل) انجام گیرد.

و در مورد دیگر خداوند این سپاس‌گزاری را چنین تبیین نموده که در باره پدر و مادر چنین دعا کن: ((رب ارحمهما کما ربیانی صغیرا؛ (۳) خدایا همان گونه که پدر و مادرم مرا در کوچکی (با مهر و محبت) تربیت کردند، به آن‌ها مهربانی کن ((.))

در این آیه به مسأله مربی بودن مادر، و رنج‌ها و زحمات‌های او در مورد تربیت فرزند اشاره شده که بسیار طاقت‌فرسا است. یادآوری این مسأله حس حق‌شناسی انسان را تحریک می‌کند، و وجدان نهفته او را بیدار می‌سازد، که باید در این راستا از هرگونه غرور و غفلت پرهیز کند و به یاد دوران کودکی و زحمات‌های سخت مادر بیفتد و با حق‌شناسی صحیح و همه‌جانبه خود، خشنودی کامل مادر را تحصیل نماید.

امام سجاد (ع) در بیان حق‌شناسی انسان نسبت به مادر چنین می‌فرماید: ((حق مادر این است که

بدانی تو را در جایی (رحم) نگه داشته و جا به جا نموده که هیچ کس دیگر را در آن جا نگه ندارد، از قلبش میوه ای به تو خورانده که هیچ کس به دیگری نخوراند. و تمام جسم و جان خویش را با شادمانی و طیب نفس سپر جان ساخته و همه رنج ها و سختی ها را در دوران حمل برای حفظ جان تو به جان خریده است، تا آن گاه که دست قدرت پروردگار، تو را از تنگنای رحم به پهنه زمین آورده است، در این هنگام مادر خشنود بوده که خود گرسنه بماند و تو را سیر کند، خود برهنه باشد و تو را بپوشاند، خود تشنه بماند و تو را سیراب نماید، خود در آفتاب باشد و تو را در سایه نهد، سختی ها را بپذیرد و تو را با ناز پروراند، بیدار بماند و تو را به خواب نوشین کند، اندرون خود را ظرف وجود تو کرده، دامنش را آرامگاه، جانش را سپر بلای تو ساخته است، گرم و سرد جهان را به خاطر تو به جان خریده، بنابراین: ((فتشکرها علی قدر ذلك، و لاتقدر علیه الا بعون الله و توفيقه؛ (۴) تو باید به همین اندازه از او سپاسگزاری و قدر دانی کنی، ولی انجام چنین حق شناسی به قدری سنگین است که تو آن را جز به یاری و توفیق الهی نمی توانی انجام دهی.))

نظیر این مطلب در گفتار امام صادق (ع) آمده، آن جا که به یکی از شیعیان به نام ابراهیم بن مهزم که با مادرش به نام ((خالده)) در شت گویی می کرد، فرمود: ((یا بامهزم مالك و لخالده اغلظت فی کلامها البارحه، اما علمت ان بطنها منزل قد سکنته، و ان حجرها مهد قد غمزته، و ثديها و عاقد شربته (۵)؛ ای ابو مهزم! چرا با مادرت خالده در شت گویی می کنی؟ چنان که شب گذشته با او با خشم و خشونت سخن گفתי، آیا نمی دانی که رحم او منزل سکونت، و دامنش گهواره نواز شکر تو بود، و سینه اش ظرفی بود که از آن شیر نوشیدی.))

کوتاه سخن این که با صراحت باید گفت هر قدر در باره عظمت مقام و حق مادر بگوییم کم گفته ایم، آیا با يك ظرف لیوان می توان آب دریا را برداشت؟ در يك مرحله مادر حق حیات بر انسان دارد، بنابراین باید تا سر حد امکان حق او را شناخت و از او قدر دانی و تجلیل کرد. برای این که باز با حق عظیم مادر و اوج مقام او از دیدگاه اسلام بیش تر آشنا شویم، نظر شما را به چند روایت زیر جلب می کنم:

۱- مسلمانان مشغول طواف کعبه بودند، شخصی مادر سال خورده اش را بر دوش گرفته و او را در میان ازدحام جمعیت طواف می داد، او پیامبر (ص) را در میان طواف کنندگان دید، پس از طواف به آن حضرت عرض کرد: ((آیا با این کار حق مادرم را ادا کردم؟)) پیامبر (ص) فرمود: ((نه، حتی این کار

دشوار تو نمی تواند یکی از ناله های او به هنگام وضع حمل را جبران کند.)) (۶)

۲. امام باقر (ع) فرمود: موسی بن عمران (ع) در مناجات خود با خدا عرض کرد: ((مرا سفارش و موعظه کن)) خداوند سه بار به او فرمود: ((اوصیک بی؛ تو را به (رابطه و یاد) خودم سفارش می کنم.)) موسی (ع) عرض کرد: باز مرا موعظه کن، خداوند دو بار به او فرمود: ((اوصیک بامک؛ تو را به نیکی به مادرت سفارش می کنم)) و یک بار فرمود: ((تو را به نیکی به پدرت سفارش می نمایم.)) (۷)

بعضی از دانشمندان از این عبارت چنین استفاده کرده اند که اگر نیکی به پدر و مادر را سه بخش کنیم، دو بخش آن از آن مادر است.

۳ - در سیره پیامبر گرامی اسلام آمده: آن بزرگوار، سال ها بعد از وفات حضرت خدیجه (س) به عنوان حق شناسی از او، به دوستان او محبت می کرد. روزی پیرزنی را فوق العاده مورد عطف قرار داد و به او احسان مضاعف نمود، عایشه از علت آن همه عنایت مخصوص پرسید، پیامبر (ص) در پاسخ فرمود: ((ان حسن العهد من الایمان؛ (۸) همانا نیکو نگه داشتن سابقه و وفاداری به خاطرات گذشته، از نشانه های ایمان است.))

۴. حلیمه سعدیه که چند ماهی به پیامبر (ص) در دوران شیرخوارگی شیر داده بود و به عنوان مادر رضاعی پیامبر (ص) محسوب می شد، پس از گذشت سال ها بر اثر قحطی و گرسنگی به مکه آمد و تقاضای کمک نمود، پیامبر اکرم (ص) به پاس حق شناسی و احترام به مادر رضاعی خود، از اموال حضرت خدیجه (س) با کسب رضایت او چهل شتر و گوسفند به حلیمه سعدیه داد و او را با خشنودی بدرقه کرد (۹).

نظیر این مطلب در مورد بانویی به نام ((ثویبه)) نقل شده که او در دوران شیرخوارگی پیامبر (ص) چند روزی به آن حضرت شیر داد، پیامبر (ص) وقتی که به مقام نبوت رسید، به خاطر محبت های ((ثویبه)) در دوران شیرخوارگی، به او احسان می کرد، در مدینه برای او که در مکه می زیست، لباس و هدایای دیگر می فرستاد. ((ثویبه)) در سال هفتم هجرت از دنیا رفت، پیامبر (ص) از وفات او غمگین شد، آن بزرگوار از آن پس به یاد محبت های ((ثویبه)) به خویشان او محبت و نیکی می کرد، و برای آن ها نان و غذا می فرستاد، و به این ترتیب از زحمت های اندک گذشته او حق شناسی و قدردانی می نمود.)) (۱۰)

این همان شیوه ای است که قرآن به آن دستور داده و می فرماید: ((هل جزا الاحسان الا الاحسان); (۱۱))
آیا پاداش نیکی، جز نیکی است؟))

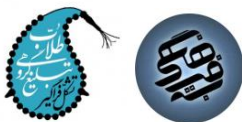
نتیجه این که: حقیقت این است که هیچ کس بعد از پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) مانند مادر بر گردن انسان حق ندارد، و انسان باید کمال حق شناسی و قدردانی را نسبت به مادر داشته باشد. بنابراین، یکی از مسوولیت های سنگین و مهم آن است که انسان با عناوین مختلف و شیوه های گوناگون از مادر تجلیل و احترام کند و خشنودی او را به دست آورد، تا شاید یکی از هزار زحمت خالصانه او را جبران کرده باشد.

امامان معصوم (ع) به قدری نسبت به رعایت احترام به مادر حساس بودند که روایت شده از امام سجاد (ع) سوال شد: ((با این که تو از نیکوکارترین انسان ها هستی، چرا با مادرت در يك كاسه غذا نمی خوری؟ با توجه به این که مادرت دوست دارد با تو در يك كاسه غذا بخورد؟)) آن حضرت در پاسخ فرمود: ((اگره ان تستبق یدی الی ما سبقت الیه عینها فاکون عاقا لها; (۱۲)) از این رو دوست ندارم دستم به لقمه ای پیشی گیرد، که چشم مادرم به دیدن آن پیشی گرفته است، آن گاه عاق مادرم گردم (یعنی نسبت به مادر بی مهر شوم)

آثار نیکی و بدی به مادر

یکی از اموری که در رابطه با مادر، از امور قطعی است و بخیر به نیز آن را تایید می کند آثار وضعی رفتار با مادر است، که اگر نیک باشد، آثار وضعی و پاداش بسیار نیک خواهد داشت، و اگر بد باشد دارای کیفر سخت و ناهنجار خواهد شد، به همین اساس، باید توجه داشت که منظور از احترام به مادر احترام ظاهری و خشک و خالی نیست، بلکه علاوه بر آن باید به او احسان نمود و از هر گونه آزار رسانی به او پرهیز کرد. ما وقتی که آیات قرآن را در رابطه با پدر و مادر مورد بررسی قرار می دهیم، می بینیم در سیزده مورد از احترام به پدر و مادر سخن به میان آمده که شش مورد آن با تعبیر ((حسن و احسان)) به آن ها عنوان شده است (۱۳).

و در مورد نیاززدن آن ها خداوند از کم ترین اظهار ناراحتی به پدر و مادر نهی فرموده و با صراحت می فرماید: ((ولا تقل لهما اف; (۱۴) به آن ها اف نگو.)) امام صادق (ع) در شرح این آیه فرمود: ((اگر چیزی کم تر از اف (برای اظهار ناراحتی) وجود داشت، خدا از آن نهی می کرد.)) (۱۵)
پیامبر (ص) فرمود: ((اثنان یعجلهما الله فی الدنيا: البغی و عقوق الوالدین; (۱۶) دو کار است که

خداوند در همین دنیا کیفر آن را به صاحبش می‌رساند (و مجازات زودرس دارد) ،

۱- ظلم و تجاوز

۲- آزردن پدر و مادر ((.))

نیز آن حضرت فرمود: ((فوالذی بعثنی بالحق لانسها بك ليله خیر من جهاد سنه فی سبیل اللّٰه؛ (۱۷))
سوگند به خداوندی که مرا به پیامبری برانگیخت، انس یک شب مادر با تو از یک سال جهاد در راه
خدا بهتر است ((.))

کوتاه سخن آن که: پاداش و کیفر نیکی و بدی به پدر و مادر در دنیا و آخرت از امور قطعی است، و از
آیات قرآن و روایات بسیار که از پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) نقل شده، این مطلب به قدری
روشن است که از بدیهیات به شمار می‌آید. آخرین سخن در این باره این که پیامبر (ص) فرمود:
((ایاکم و عقوق الوالدین، فان ریح الجنه توجد من مسیره الف عام و لایجدها عاق؛ (۱۸)) بترسید و
پرهیزید از این که عاق پدر و مادر و مورد خشم آن‌ها قرار گیرید، زیرا بوی بهشت از هزار سال راه
به مشام می‌رسد، ولی این بوی خوش به مشام چنین کسی نمی‌رسد ((.))

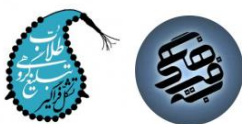
نیز فرمود: ((یقال للعاق اعمل ما شئت فانی لا اغفر لك و یقال للبار اعمل ما شئت فانی ساغفر لك؛ (۱۹))
از سوی خداوند به کسی که نسبت به پدر و مادر نامهربان است گفته می‌شود، هر کار نیک انجام می
دهی بده، ولی به خاطر بی‌مهری به پدر و مادرت، تو را نمی‌آمرزم، ولی به نیکی کننده به پدر و مادر
گفته می‌شود، هر کار می‌کنی انجام بده، ولی من به زودی تو را می‌بخشم ((.))

پاداش نظر مهر انگیز به پدر و مادر به قدری عظیم است که پیامبر اکرم (ص) در سخنی فرمود: ((ما
من ولد بار ینظر الی والدیه نظر رحمه الا کان له بكل نظره حجه مبروره؛ هر فرزند نیکوکاری که با
نظر مهر انگیز به پدر و مادرش می‌نگرد، خداوند برای هر نگاه او پاداش یک حج شایسته به او خواهد
داد ((.))

حاضران از آن حضرت پرسیدند: ((گرچه فرزند در یک روز صدبار این گونه به پدر و مادرش

بنگرد آن همه پاداش را دارد؟)) پیامبر (ص) در پاسخ فرمود: ((نعم اللّٰه اکبر و اطیب؛ (۲۰)) آری

خداوند بزرگ‌تر و پاک‌تر است ((.))

پاورقی ها: پی نوشت ها: (۱) علامه مجلسی، بجا، ج ۷۴، ص ۶۵، شیخ صدوق، امالی، ص ۱۰۸. ۲) لقمان (۳۱) آیه ۱۴. ۳) اسرا (۱۷) آیه ۲۳. ۴) حسن بن علی حرانی، تحف العقول، ترجمه احمد جنتی، ص ۵۲۹۹. ۵) بجا الانوار، ج ۷۴، ص ۶۷۶. ۶) سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۵، ص ۳۱۸. ۷) علامه مجلسی، بجا، ج ۷۴، ص ۸۶۷. ۸) همان، ج ۱۶، ص ۸. ۹) همان، ج ۱۵، ص ۴۰۱. ۱۰) محدث قمی، کحل البصر، ص ۱۱۰۵. (الرحمن (۵۵) آیه ۶۰. ۱۲) محدث قمی، انوار البهیة، ص ۱۶۷. ۱۳) مانند آیه ۸۳ بقره، ۳۶ نسا، ۱۵۱ انعام، ۲۳ اسرا، ۱۵ احقاف و ۱۳ عنکبوت. ۱۴) اسرا (۱۷) آیه ۲۳. ۱۵) علامه طبرسی، مجمع البیان، ج ۶، ص ۴۰۹. ۱۶) کنز العمال، حدیث (۱۷. ۴۵۴۵۸. ۱۷) ملا محمد مهدی نراقی، جامع السعادات، ج ۲، ص ۳۶۰. ۱۸) همان، ص ۲۵۷. ۱۹) بجا، ج ۷۴، ص ۸۰. ۲۰) همان، ص ۸۰.

